

הלכות ברכות פרק א

הלכות ברכות

- מצות עשה אחת, והיא לברך את שם הקב"ה אחר אכילה.

הלכות ברכות

מצוות

מצות עשה אחת, והיא, לברך את שם הקב"ה אחר אכילה.

וביאור מצוה זו בפרקים אלו.

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה יט

והמצוה הי"ט

היא שצונו לברכו יתעלה אחר כל אכילה

והוא אמרו (ר"פ עקב) ואכלת ושבעת וברכת את י"י.

ולשון התוספתא (ברכו' רפ"ו) ברכת המזון מן התורה שנאמר ואכלת ושבעת

וברכת את י"י.

וכבר התבארו משפטי מצוה זו במקומות ממסכת ברכות (טו - יז ב, כ ב, כא א

ופ"ו - ז ורפ"ח):

פרק א

מצוות ברכות

מצוות ברכות

א.

מן התורה לברך אחר אכילת מזון

מצות עשה מן התורה לברך אחר אכילת מזון, שנאמר "ואכלת ושבעת

וברכת את י"י אלהיך" (דברים ח"ג).

ואינו חייב מן התורה אלא אם שבע, שנאמר "ושבעת וברכת".

מדברי סופרים – אפילו כזית

ומדברי סופרים שאפילו אכל כזית מברך אחריו:

ב.

מדברי סופרים – ברכת הנהנין תחילה

ומדברי סופרים לברך על כל מאכל תחילה, ואחר כך ייהנה ממנו.

וכן אם הריח ריח טוב - יברך ואחר כך ייהנה בו.

ואפילו נתכוון לאכול או לשתות כל שהוא, מברך ואחר כך נהנה.

וכל הנהנה בלא ברכה - מעל.

מדברי סופרים – לברך כל על מאכל

וכן מדברי סופרים לברך אחר כל שיאכל וכל שישתה, והוא שישתה רביעית,

והוא שיאכל כזית.

ומטעמת אינה צריכה ברכה לא לפניה ולא לאחריה, עד רביעית:

ברכת מצוות

ג.

וכשם שמברכין על ההגיה, כך מברכין על כל מצוה ומצוה ואחר כך יעשה אותה.

ברכות שבח הודיה ובקשה

וברכות רבות תיקנו חכמים דרך שבח והודיה ודרך בקשה, כדי לזכור את הבורא תמיד, אף על פי שלא נהנה ולא עשה מצוה.

ד.

סיכום מיני ברכות

נמצאו כל הברכות כולן שלשה מינין,

- ברכות ההגיה,
- וברכות המצוות,
- וברכות הודאה שהן דרך שבח והודיה ובקשה,

כדי לזכור את הבורא תמיד וליראה ממנו:

נוסח הברכות

ה.

ונוסח כל הברכות עזרא ובית דינו תיקנום, ואין ראוי לשנותן, ולא להוסיף על אחת מהן ולא לגרוע ממנה.

וכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות - אינו אלא טועה.

וכל ברכה שאין בה הזכרת השם ומלכות - אינה ברכה, אלא אם כן היתה סמוכה לחברתה:

כל הברכות כולן נאמרין בכל לשון, והוא שיאמר כענין שתיקנו חכמים.
ואם שינה את המטבע, הואיל והזכיר אזכרה ומלכות וענין הברכה, ואפילו
בלשון חול - יצא:

השמעה לאזנו

כל הברכות כולן צריך שישמיע לאזנו מה שהוא אומר.
ואם לא השמיע - יצא, בין שהוציא בשפתיו בין שבירך בליבו:

הפסק

כל הברכות כולן לא יפסיק בין הברכה ובין דבר שמברכין עליו בדברים
אחרים. ואם הפסיק - צריך לחזור ולברך שניה.
ואם הפסיק בדברים שהן מענין דבר שמברכין עליו - אינו צריך לברך שניה.
כיצד, כגון שבירך על הפת, וקודם שאכל אמר, "הביאו מלח", "הביאו
תבשיל", "תנו לפלוני לאכול", "תנו מאכל לבהמה", וכיוצא באלו - אינו
צריך לברך.
וכן כל כיוצא בזה:

טהרת הברכה

כל הברכות כולן מותר לטמא לברך אותן, בין היה טמא טומאה שהוא יכול
לעלות ממנה בו ביום, בין טומאה שאינו יכול לעלות ממנה בו ביום.
ואסור למברך לברך כשהוא ערום, עד שיכסה ערותו.

במה דברים אמורים, באיש, אבל אשה יושבת ופניה טוחות בקרקע ומברכת:

להוציא את חברו

י.

כל הברכות כולן אף על פי שבירך ויצא ידי חובתו, מותר לו לברך לאחרים שלא יצאו ידי חובתן כדי להוציאן,

חוץ מברכת ההניה שאין בה מצוה, שאינו מברך לאחרים אלא אם כן נהנה עמהן.

אבל ברכת הניה שיש בה מצוה, כגון אכילת מצה בלילי הפסח, וקידוש היום, הרי זה מברך לאחרים ואוכלים ושותים, אף על פי שאינו אוכל ושותה עמהן:

השומע

יא.

כל השומע ברכה מן הברכות מתחילתה ועד סופה, ונתכוון לצאת בה ידי חובתו - יצא, ואף על פי שלא ענה אמן.

וכל העונה אמן אחר המברך, הרי הוא כמברך.

והוא שיהיה המברך חייב באותה הברכה.

היה המברך חייב מדברי סופרים, והעונה חייב מן התורה, לא יצא ידי חובתו, עד שיענה, או ישמע ממנו שהוא חייב בה מן התורה כמותו:

יב.

רבים שנתוועדו לאכול פת או לשתות יין, ובירך אחד מהן וענו כולן אמן, הרי אלו מותרין לאכול ולשתות.

אבל אם לא נתכוונו לאכול כאחד, אלא זה בא מעצמו וזה בא מעצמו, אף על פי שהן אוכלין מכיכר אחד, כל אחד ואחד מברך לעצמו.

במה דברים אמורים, בפת ויין בלבד, אבל שאר אוכלין ומשקין אינן צריכין הסיבה, אלא אם בירך אחד וענו כולם, הרי אלו אוכלין ושותין, אף על פי שלא נתכוונו להסב כאחד:

אמן

יג.

כל השומע אחד מישראל מברך ברכה מכל הברכות כולן, אף על פי שלא שמע הברכה כולה מתחילה ועד סוף, ואף על פי שאינו חייב באותה הברכה - חייב לענות אמן.

ואם היה המברך גוי, או מין, או כותי, או תינוק המתלמד, או שהיה גדול ושינה מטבע הברכה - אין עונין אחריהן אמן:

יד.

כל העונה אמן לא יענה לא אמן חטופה, ולא אמן קטופה, ולא אמן קצרה, ולא אמן ארוכה, אלא בינונית.

ולא יגביה קולו יתר מן המברך.

וכל מי שלא שמע הברכה שהוא חייב בה - לא יענה אמן בכלל העונים:

טו.

כל המברך ברכה שאינה צריכה - הרי זה נושא שם לשוא, והרי הוא כנושע לשוא, ואסור לענות אחריו אמן.

התינוקות, מלמדין אותן הברכות כתקנן, ואף על פי שהן מברכין לבטלה בשעת למידה - הרי זה מותר.

ואין עונין אחריהן, והעונה אחריהן אמן לא יצא ידי חובתו:

טז.

כל העונה אמן אחר ברכתיו - הרי זה מגונה.

והעונה אחר ברכה שהיא סוף ברכות אחרונות - הרי זה משובח, כגון אחר בונה ירושלים בברכת המזון, ואחר ברכה אחרונה של קריית שמע ערבית.

וכן בסוף כל ברכה שהיא סוף ברכות אחרונות - עונה בה אמן אחר עצמו:

יז.

ולמה יענה אמן בבונה ירושלים? והרי אחריה ברכת הטוב והמטיב?

מפני שברכה זו בימי חכמי משנה תיקנוה, וכאילו היא תוספת, אבל סוף עיקר הברכות של מזון היא בונה ירושלים.

ולמה לא יענה אמן אחר אהבת עולם? מפני שהיא סוף ברכות ראשונות.

וכן כל כיוצא בה מברכות שמברכין אותן תחילה לדבר, כגון ברכות שמברכין

לפני קריאת מגילה והדלקת נר חנוכה, לא יפסיק באמן בין ברכה ובין דבר

שבירך עליו:

ולמה לא יענה אחר ברכת הפירות וכיוצא בה? מפני שהיא ברכה אחת, ואין עונה אמן אלא אחר ברכה אחרונה שקדמה אותה ברכה אחרת או ברכות, כגון ברכות מלך, וברכות כהן גדול, וכיוצא בהן, להודיע שכבר השלים כל ברכותיו ולפיכך ענה אמן:

דבר אסור

כל האוכל דבר האסור, בין בזדון בין בשגגה - אינו מברך עליו לא בתחילה ולא בסוף.

כיצד, הרי שאכל טבל, ואפילו טבל דדבריהם, או שאכל מעשר ראשון שלא ניטלו כל תרומותיו, או מעשר שני והקדש שלא נפדו כהלכתן - אינו מברך. ואין צריך לומר אם אכל נבלות וטריפות, או שתה יין נסך, וכיוצא בהן:

אבל אם אכל דמאי, אף על פי שאינו ראוי אלא לעניים, או מעשר ראשון שניטלה תרומתו, אף על פי שלא נטל ממנו חשבון תרומה גדולה שבו, והוא שהקדימו בשבליים, או מעשר שני והקדש שנפדו, אף על פי שלא נתן את החומש, - הרי זה מברך תחילה וסוף. וכן כל כיוצא בהן: